

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

18-19 лютого 2023 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ**

18 – 19 лютого 2023 року

**Львів
2023**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Актуальні проблеми сучасної науки та освіти: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 18-19 лютого 2023 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2023. – 37 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Актуальні проблеми сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2023

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....	4
<i>Юффе М.В., Шкурко Я.І., Хоменко І.Б.</i> БІЗНЕС-ЕТИКА У ДІЛОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ.....	4
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	7
<i>Кривуц С.В.</i> СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ З УРАХУВАННЯМ ДІТЕЙ З ДІСФУНКЦІЯМИ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	7
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	11
<i>Абрагам В.І., Абрагам Н.М.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ КОЛЕДЖУ	11
<i>Самсоненко Л.М.</i> ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОКОМПЕТЕНТНОЇ, ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	15
<i>Явдоциук А.А.</i> КОМУНІКАТИВНИЙ КОНТАКТ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ	20
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	23
<i>Bondarenko N.V.</i> CHARACTERISTIC SUBALGEBRAS OF THE WREATH PRODUCT OF ONE DIMENSIONAL LIE ALGEBRAS.....	23
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	26
<i>Донік С.О.</i> «ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНЬОЇ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ УНІВЕРСАЛІВ ГЕТЬМАНА ЮРІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО - ШЛЯХ ДО ДЕТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ»	26
<i>Топчий Л.М.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛЬОРУ ЯК ФЕНОМЕНУ В МОВОЗНАВСТВІ.....	28
<i>Топчий О.Ю.</i> КОЛІРНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ ДІЙСНОСТІ.....	32
ХІМІЧНІ НАУКИ	36
<i>Гуржій О.Б.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ГАЗОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ В ЕКСПЕРТНІЙ ПРАКТИЦІ	36

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 331.104

Іоффе М.В.,

доцент кафедри менеджменту та онтопсихології,

Шкурко Я.І.,

к.психол.н., доцент кафедри менеджменту та онтопсихології,

Хоменко І.Б.,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту та онтопсихології.

Приватний вищий навчальний заклад

«Інститут психології і підприємництва» (м. Київ)

БІЗНЕС-ЕТИКА У ДІЛОВИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Однією з форм, що регулює принципи та правила ділової поведінки у міжнародній фірмі, організації, стали етичні кодекси, або кодекси поведінки. Сучасні умови соціально-економічного та науково-технічного перетворення у сфері ринкових відносин вимагають утілення нових ціннісних підходів до системи управлінських взаємовідносин, спрямованих на стратегічне управління людськими ресурсами. Зміна ціннісних орієнтацій людства принесла радикальні зміни в етичну теорію й особливо в її прикладний аспект. Мінливість ділового середовища створила нагальну необхідність у комунікаціях зі співробітниками, партнерами, споживачами, що сприяло формуванню професійної етики як сукупності моральних норм, які визначають ставлення людини до професіонального обов'язку.

Основу успішного функціонування організацій складають знання, комунікаційний процес, культура ділового спілкування, своєчасне позбавлення від комунікативних бар'єрів. У сучасному світі в системі управління інформація виступає як один із головних ресурсів, тому від ефективності комунікаційних взаємодій безпосередньо залежить життєдіяльність господарюючих суб'єктів. Найбільш поширену форму комунікаційних взаємодій всистемі менеджменту

являє ділова комунікація. Без ділового спілкування не обійтися в сферах як дипломатичних, правових, адміністративних, так і економічних, комерційних відносин. Уміння успішного ведення ділових переговорів, грамотного укладання ділових угод стал невід'ємною складовою професійної культури сучасних менеджерів на усіх рівнях. Для досягнення високих результатів комерційної діяльності практично будь-якого виду необхідно володіти певним набором уявлень, знань, відомостей щодо правил, форм і методів ведення підприємницької діяльності, принципів ділового спілкування. Загальновідомо, що з метою досягнення комерційного результату господарюючі суб'єкти вступають у ділові комунікації. Адже від уміння грамотно вести ділові переговори, правильно оформляти необхідні документи, володіти інструментами масової комунікації буде залежати успіх комерційної угоди. Тому, однією з

найважливіших складових процесу управлінської діяльності є ділові комунікації, від якості яких залежить високий або низький рівень розуміння управлінських команд. Науковці зазначають, що ділові комунікації є процесом передачі інформації від однієї особи іншій, заснований на зворотному зв'язку і спрямований на досягнення поставлених цілей. Дефініції «комунікації» і «ділові комунікації» науковці Головська П. В. [12] і Шавкун І. Г. [7] пропонують розглядати як загальне й особливе, оскільки, ділові комунікації є вихідною стосовно комунікації. Тобто, комунікації розглядаються, як обмін інформацією або передачу ідей чи думок від однієї людини до іншої, що на рівні організації характеризується, як процес значущої взаємодії між людьми. За допомогою комунікацій досягається розуміння між людьми.

Завданнями ділових комунікацій є:

1) встановлення корисних контактів з громадськістю, органами влади, акціонерами, споживачами, вигідними інвесторами та постачальниками з метою формування позитивного ставлення до діяльності організації;

2) створення умов для успішного просування товарів і послуг як всередині країни, так і за її межами з урахуванням мінімізації сукупних витрат і ринкової конкуренції;

3) організація популяризації організації, результатів комерційної діяльності за рахунок проведення дискусій, ділових зустрічей, днів відкритих дверей і презентацій. Під час процесу комунікації повинен бути зворотний зв'язок між відправником та одержувачем. Коли цього не відбувається, виокремлюють поняття неефективної комунікації (ефект комунікаційного монологу), тобто немає реакції одержувача на надіслані повідомлення відправником. Виділяють декілька типів зворотного зв'язку: оціночний зворотний зв'язок – виникає, коли ми обговорюємо свою думку та викладаємо позицію з даної теми; позитивний зворотний зв'язок – використовується для підтримання контакту з одержувачем та для підтвердження його схвалення в даному випадку; негативний зворотний зв'язок – допомагає виправити всілякі неясності та помилки відправника; зворотний зв'язок з позиції ввічливості – в даному випадку одержувачем не озвучуються конкретні думки, щодо отриманих повідомлень, але він виявляє зацікавленість та схвалення, щодо повідомлень партнера. Сюди варто додати три типи відгуків: підтвердження – відбувається, коли одержувач підтверджує отримання та розуміння повідомлення від відправника; додатковий зворотний зв'язок – це запит одержувача доповнити повідомлення додатковою інформацією відправником; невербальний зв'язок – це всі види жестів, рухів тіла та міміки (наприклад, сміх, кивок), які покликані інформувати відправника про наші почуття щодо отриманих повідомлень. Недосконала система комунікацій може спричинити недовіру та незручності серед споживачів (клієнтів). З метою уникнення подібних проблем, пропонуються до реалізації певні способи покращення внутрішніх ділових комунікацій, які дозволять забезпечити ефективну роботу організації та її позитивний імідж:

1. Створення цифрового порталу працівників. Працівники повинні мати доступ до всієї інформації, необхідної для виконання своїх завдань на найвищому рівні. На жаль, процес пошуку відповідної інформації не завжди є чітко визначеним або доступним, особливо це стосується працівників, які не працюють із документованою інформацією та у багатьох з яких немає корпоративних електронних адрес. Інструментом вирішення

даного типу проблеми може слугувати створення «цифрового порталу працівника», який включатиме інформацію про: VIP-клієнтів, заплановані заходи, інструкції з охорони праці та безпеки, повідомлення про технічне обслуговування [7]. Працівники повинні мати доступ для оперативного пошуку інформації на момент отримання запиту з будь-якого місця для будь-якого споживача.

2. Збільшення прозорості навколо комунікацій із організацією. Обмін даними про встановлення нових цілей підприємства, причини прийняття управлінських рішень відіграє велику роль у балансуванні контролю та довіри з працівниками. Включення працівників у відкриті діалоги допомагає забезпечити відчуття приналежності та заохочує їх усіх до участі в корпоративній співпраці.

3. Проведення регулярних семінарів із навчання працівників. Регулярні семінари та збори працівників допомагають зміцнити передовий досвід, забезпечити вирішення наявних проблем, надаючи працівникам можливості висловити свої занепокоєння шляхом встановлення зворотного зв'язку.

4. Розробка та впровадження універсального програмного забезпечення. Оскільки, велика кількість варіантів технічних засобів та досягнень у даній сфері роблять їх неактуальними кожні кілька років, менеджерам потрібно дозволити працівникам використовувати власні мобільні пристрої. Незалежно від операційної системи, працівники матимуть доступ до платформи, якою користується організація, адже це зручніше як для них, оскільки вони знайомі з власними пристроями, так і для менеджменту, оскільки скорочуються витрати на забезпечення персоналу відповідними технічними пристроями [6]. За допомогою корпоративних платформ обміну повідомленнями керівництво може оперативно зв'язатися з будь-якою групою працівників через відправку приватних повідомлень або надсилання сповіщень. Це забезпечує гнучкість комунікацій, яку інші внутрішні платформи зв'язку не можуть надати. Ці прості у користуванні, але надійні платформи дозволяють працівникам більше співпрацювати з іншими підрозділами та створювати інноваційну комунікаційну культуру

Отже, використання принципів та норм етики ділових відносин у бізнесі, у тому числі і міжнародному, впливає на: регулювання відносин між економічними суб'єктами ринку на підставі виконання договірних зобов'язань та дотримання права (виконання сторонами контрактних зобов'язань, покриття збитків партнеру в разі заподіяння шкоди, запобігання порушень ділової практики й вільної конкуренції та ін.); культуру ділового партнерства, що базується на довірі, доброчесності, чесності, вмінні тримати своє слово, виключенні обману, безвідповідальності, зловживань довірою партнера, а також забезпеченні етичного ставлення підприємця до своїх працівників. Досі не застаріла думка, висловлена багато років тому великим просвітителем епохи Відродження письменником Сервантесом: «Ніщо не обходиться нам так дешево і не цінується так дорого, як увічливість». Гарні манери, стиль поведінки, делікатність, тактовність не формуються самі по собі. Сформовані норми моральності є результатом тривалого за часом процесу становлення взаємин між людьми. Без дотримання цих норм неможливі політичні, економічні, культурні відносини, тому що не можна існувати, не поважаючи один одного, не накладаючи на себе певних обмежень.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК: 72.01/05

Кривуц Світлана Василівна,
доцент, канд. мистецтвознавства кафедри «Дизайн середовища».

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ З УРАХУВАННЯМ ДІТЕЙ З ДІСФУНКЦІЯМИ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

На початку ХХІ століття пошук нових стратегічних моделей побудови інтер'єрного простору дозволив визначити головну з них, що є вкрай важливою в умовах феноменологічного підходу до кожної людини. В даному контексті відносно новою є побудова дизайну предметно-просторового середовища, яке враховує проблеми дітлахів з розладами сенсорної інтеграції. Слід зазначити, що найбільш вразливими, в даному випадку, є діти-аутисти. Аутизм – це порушення розвитку, поведінки, моторики, які впливають на мислення, сприйняття, комунікативні здібності, соціалізацію людини [1]. За дослідженнями доктора З. Прзжировського та Є. Гржибовської визначено два типи дисфункції сенсорної інтеграції у дітей з аутизмом: 1) **порушення реєстрації** сенсорних стимулів; 2) **порушення модуляції** сенсорних імпульсів. Як свідчать науковці: “Порушення реєстрації в першу чергу стосується зорових та слухових стимулів. В меншому ступеню, нюхових, смакових, вестибулярних та сенсорних стимулів” [2]. Крім того, максимальне охоплення різноманітних відхилень здоров'я дітей із обов'язковим анкетуванням їх особистих вад здоров'я дозволяє досягти професійного вирішення інтер'єрів, дизайн яких спрямований на забезпечення адаптивності дітей, їх безпеки, а також покращення функціональних, екологічних та естетичних якостей приміщень. За словами дослідників, які вивчають проблему вирішення дизайну приміщень для людей з аутистичним спектром: “...Цей загальний аналіз є першим, який надає огляд того, що відомо про дизайн житлових приміщень для людей з аутизмом, зосереджуючись на концепції незалежного життя” [3]. Дослідження науковців базується на визначенні шляхів для покращення самостійності та загальної якості життя людей з аутистичними розладами; зміцнення їх психологічного здоров'я та забезпечення умов для покращення їх соціальної взаємодії незалежно від розумових та фізичних здібностей. Неординарність вирішення дизайну дитячого сенсорного простору базується, таким чином, на систематизації відмінностей стану здоров'я дітей, серед яких варто назвати одну з основних, що характеризує сенсорні особливості – **проблема із зором**.

Зорові проблеми (гіперчутливість або гіпочутливість). Вони мають складний характер для їх врахування в формуванні дизайну дитячого предметно-просторового середовища у зв'язку з різноманітністю проявів. Аналіз матеріалу показав, що основна проблема для дітей з дисфункціями сенсорної інтеграції – підвищена чутливість до світла. Враховуючи

вищезазначене, варто окремо систематизувати основні критерії вирішення дизайну сенсорного простору.

При виявленні гіперчутливості: певне світло може бути для дітей подразником, що їх відволікає та не дозволяє їм бачити й сприймати в цілому загальну композицію інтер'єру, а тільки в дрібних деталях. Необхідним є й відсутність зайвої яскравості, виблискувань, мерехтіння джерел світла (рис.1.). У вирішенні проблеми зменшення стресової реакції для дитини – в дизайні інтер'єру допоможуть лампи розжарювання та обов'язковою умовою є відсутність флуоресцентних ламп, що сприяють збільшенню зорового навантаження на дітей. Для полегшення сну – бажано запропонувати штори з непрозорої тканини або жалюзі без зайвих шнурів; а також прибрати з приміщення предмети та аксесуари, що можуть потрапляти в поле зору дитини та збільшувати її занепокоєність. Як свідчить аналіз візуального матеріалу, автори проекту досить обережно використовують *кольорову гаму* (вона стримана, має заспокійливі кольори, що запропоновані на основі прийому нюансу кольору); за необхідністю – варто приділити увагу кольоровим акцентам, що дозволяють дитині визначити напрямок руху або побачити зміни у розташуванні функціональних зон; приділяють багато уваги *природньому світлу*. В даному випадку, багатофункціональність приміщень не заважає учням почувати себе безпечно та комфортно.

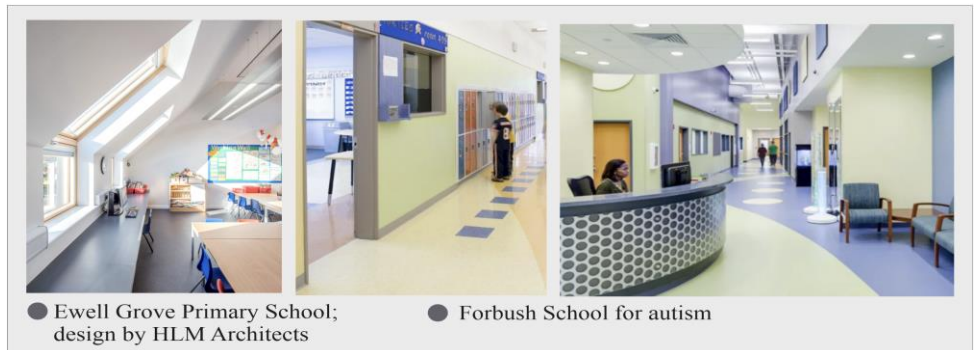

Рис.1. <https://architizer.com/blog/inspiration/stories/sensory-design/#media-1>
<https://cbhassociates.com/projects/details/forbush-school-for-autism/>

При виявленні гіпочутливості – за дослідженнями психологів, дитина не може чітко бачити зображення, тому предмети в приміщенні виглядають тьмяними або темними. Інша проблема дітей з гіпочутливістю полягає в тому, що предмети по периферії мають нечіткі форми, а центральні, навпаки, здаються збільшеними у розмірах, за рахунок чого вони можуть невірно сприйматися у глибині інтер'єрного простору. Отже, при вирішенні *світла* в дизайні дитячого сенсорного простору для дитини з гіпоактивністю бажано враховувати: 1) чітке освітлення сходів та доріжок у напрямку їх пересування; 2) наявність світлодіодних стрічок у нижній частині верхньої бази кухонних меблів, у дзеркал та шафів у ванній кімнаті та на нижній частині перил у сходинок; підсвічування самих сходинок та плінтусів у приміщенні (рис.2-3); 3) використовувати вмонтоване у підлогу освітлення; 4) пропонувати підсвітку у місцях надання інформації (рис.4).

● Вирішення проблем зі світлом, враховуючи стан здоров'я дітей з аутистичними розладами

Рис.2. <https://www.pinterest.com/pin/283304632801868718/>

● Варіанти вирішення внутрішнього простору та меблів за допомогою світлодіодної стрічки

● Варіанти вирішення сходинок за допомогою світлодіодної стрічки

Рис.3. <https://homepic.com.ua/art/289>

Для позначення змін у внутрішньому просторі обов'язковою умовою є також використання іншого кольору, текстур або фактур будь-якої поверхні. Якщо приділити увагу *архітектурним конструкціям*, то слід зазначити, що при побудові внутрішнього сенсорного простору задля запобігання створенню травматичних ситуацій бажано запропонувати: 1) закруглені края на кутах стін або огорожувальних конструкцій; 2) врізані в стінах приміщення отвори, які надають можливість дітям бачити те, що відбувається поза даною кімнатою.

Рис. 4. а) Дизайн інформаційних стендів із вмонтованою підсвіткою.

<https://www.joom.com/uk/products/5d2459931436d401018f1fac>;

б) Дизайн Anchor Center (м. Денвер) для дітей з зоровими проблемами.

<http://afamilymade.blogspot.com/2012/02/anchors-away.html>

У результаті аналізу аспектів, що мають вплив на створення дизайну сенсорного простору з урахуванням дітей з дисфункцією сенсорної інтеграції, варто визначити їх спільні характеристики, серед основних такі:

- *світло*: 1) для досягнення збалансованого світлового спектру необхідним є поєднання природного та штучного освітлення; 2) побудова світлових вікон (бокових односторонніх або двосторонніх, верхніх, комбінованих);

- *колір*: для формування загальної композиції інтер'єру сприятливими є відтінки рожевого, блідо-зеленого, світло-блакитного, світло-фіолетового та нейтральні відтінки. Однак, за необхідністю варто надати невеликі кольорові акценти, що допомагають сконцентрувати увагу дітей в необхідній зоні приміщення;

- *розміщення меблів*: зоровий баланс для дітей з дисфункцією сенсорної інтеграції досягається при розташуванні меблів по колу, що є для сприйняття дитиною більш комфортним ніж їх розміщення стандартним чином (з наявністю жорстких кутів);

- *природні рослини*: за дослідженнями спеціалістів їх наявність в сенсорних просторах значно знижує в дітей прояви стресу та дратівливості.

Отже, всі зазначені критерії є покращенням візуальної, навігаційної, комунікаційної та адаптивної функцій в створенні дизайну сенсорного середовища для дітей з дисфункцією сенсорної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аутизм: симптоми та причини. URL: <https://medikom.ua/autizm-simptomy-i-prichyny/>
2. Дисфункції сенсорної інтеграції. Розвиток мовлення. URL: <https://autism.ua/about-autism/21-korysni-materialy/899-dysfunktsii-sensornoi-intehratsii-rozvytok-movy-pry-autyzmi>
3. Nguyen, P., d'Auria, V. and Heylighen, A. (2022), "Residential design for adults on the autism spectrum: a scoping review", *Open House International*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/OHI-12-2021-0254/full/html>].

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Абрагам В.І.,
викладач,
Абрагам Н.М.,
студентка.

*Коростишівський педагогічний фаховий коледж імені І.Я.Франка
Житомирської обласної ради*

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ГЕЙМІФІКАЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

В період інформаційного перевантаження у педагога зростає ризик залишитися непоміченим, незрозумілим, недочутим. Тут і починається справжня «битва за увагу аудиторії». А переможцем виходить той, хто не просто дає якісний, потрібний і корисний унікальний контент, а й доносить його в зручній і захоплюючій формі. Тому постійно прагнемо знайти і застосувати у своїй роботі нові, ефективні, цікаві прийоми залучення та взаємодії зі здобувачами освіти.

У Концепції «Нова українська школа» визначено, що першим циклом початкової освіти є адаптаційно-ігровий, що охоплює навчання в 1-2-х класах початкової школи. Його особливістю є систематичне застосування в освітньому процесі дитячої гри та ігрових форм, методів і прийомів навчання, щоб навчити учнів бути критичними, упевненими і творчими, висловлювати власну думку, аналізувати, думати, критично мислити, уміти співпрацювати, учитися впродовж життя набувати здібностей, які знадобляться для успішного освоєння майбутньої професії робочого дня. Саме такими компетентностями повинні володіти діти Нової української школи для вирішення поставлених завдань [4, с.18]. Одним із таких рішень є навчання на основі гри.

Реалізація Державного стандарту початкової освіти, нових чинних освітніх програм для початкової школи вимагає від учителя не лише принципово нової предметної підготовки, а й високого професіоналізму щодо застосування форм, методів і прийомів

навчання. Систематичне застосування гри в освітньому процесі початкової школи є новим вектором професійної підготовки вчителя початкових класів.

Один зі способів зробити освітній процес цікавим - є гейміфікація (іпрофікація, геймізація, від лат. слова *gamificasion*) - поняття, сформульоване британським програмістом Ніком Пеллінгом - означає використання в програмних інструментах сценаріїв, характерних для комп'ютерних ігор, в сферах, далеких від гри. Проте використання ігор не замінює традиційні заняття, навпаки, надає додаткову можливість у навчанні. Від інших ігрових форматів відрізняється тим, що її учасники орієнтовані на ціль своєї реальної діяльності, а не на гру як таку. Ігрові елементи інтегруються до реальних ситуацій для мотивації конкретних форм поведінки у заданих умовах. Цим вона схожа на технології переконування, розроблені для впливу на поведінку без надмірного примусу до змін.

Гейміфікація - це використання ігрових елементів (гри) у неігрових процесах. Одним з таких процесів є освіта. Гейміфікована освіта являє собою таку організацію процесу, сутнісною складовою, змістом та формальною оболонкою виступає гра. Ігри використовуються як інструмент навчання протягом багатьох століть. Шахи використовували для навчання стратегічного мислення ще в середні століття, а гра Крейгсспієля винайдена в 1812 році спеціально для навчання стратегії пруських офіцерів. За допомогою певної ігрової програми студент отримує нові знання в процесі залучення у певну гру, яка відбувається за правилами, встановлюваними викладачем, з застосуванням окремої особливості системи заохочень.

Слід розрізняти гейміфікацію в освіті та навчання на основі гри, між якими існує суттєва різниця. Завдання гейміфікації - перетворити навчальний процес цілком у гру, тоді як мета гри - це використання її як частини навчального процесу. Однак до спільних рис можна віднести те, що обидва ці напрямки з успіхом можуть залучати виховні та освітні аспекти гри в цілому та зокрема, а саме: апробацію ролей та ідентичностей в процесі гри, тестування певних моделей, передачу інформації та цінностей; відпрацювання навичок у грі, аналогічне відпрацюванню їх в ході навчання; звернення до емоцій гравця, завдяки чому взаємодія стає часто більш ефективніша, ніж простий обмін інформацією.

Гейміфікація є методом підвищення ефективності навчання або роботи. Людина звикає до повторюваної діяльності, яка стає автоматичною: перестає думати про якість результату і свій внесок у нього. Протилежністю до цього є стан потоку - або флю - психічний стан, у якому людина повністю включена в те, чим вона займається. Існує взаємозалежність між складовими гейміфікованого процесу та станом потоку. Для них обох характерні однакові умови (чітке усвідомлення цілей, рівновага умінь та викликів, контроль і зворотній зв'язок), а також можливі результати (усвідомлення, концентрація уваги, втрата відчуття часу) [2, с.4].

Гейміфікація проявляється у трьох формах: змагання зі зрозумілими цілями та правилами як основна складова ігрової мотивації; гра без переможця, яка приємна своїм процесом; естетика, мета якої візуалізувати, зробити зрозумілими та приємними цілі, завдання, підвищити видимість результатів. Використовуючи ігрові технології в освітньому процесі, слід дотримуватись таких умов: відповідність гри освітнім цілям заняття; відповідність гри віковим особливостям тих, хто навчається; помірність у використанні ігор на заняттях.

Себастьян Датердінг з колегами розглядають чотири концепти, в основі яких лежить ідея гри: гейміфікація, серйозні ігри, забавки та ігровий дизайн. Відмінності між ними лежать у двох вимірах: ігри/забавки - свідчить про спрямування діяльності; повністю/частково - вказує на міру інтеграції ігрових елементів у процес. Серйозні ігри мають конкретну мету, націлену на розв'язання реальних життєвих ситуацій. Забавки - це ігри, що не мають чітких правил, а також не націлені на конкретний результат чи мету; вони орієнтовані лише на переживання позитивних емоцій або невимушене дослідження. Ігровий дизайн теж не має конкретної мети, які підтримується правилами, його використовують, аби зробити процес більш людським, приємним та легким для сприйняття. Гейміфікація використовує елементи гри, але основа процесу залишається незмінною, відмінності є радше теоретичними, однак, на практиці можуть успішно поєднуватись; не пропонує універсальних інструментів, які можуть покращити будь-який процес. Існують чіткі вимоги як до впровадження ігрових технік, так і до самого об'єкту. Ігрові елементи можуть покращити процес або звести його нанівець. Гейміфікація не здатна виправити помилки, допущені на рівні планування, але може посилити вже створену та добре налагоджену модель і підвищити мотивацію.

На основі думок експертів, які займаються дослідженнями та практикою гейміфікації виокремлено кілька порад щодо впровадження цього підходу: вимагає конкретики; можна гейміфікувати лише ті процеси, які мають чіткі цілі і завдання; у будь-якій грі, що складається з кількох рівнів, для переходу на наступний, потрібно виконати ряд умов, що дає розуміння доцільності та результату своїх дій; формулювання мети - важкий і трудомісткий процес, що вимагає креативності та логіки, але без нього навіть хороший задум не може стати успішним; необхідне дослідження аудиторії; цінності цільової групи (від цього залежить дизайн, стиль мовлення); потрібно поєднати дію та релевантний для неї інструмент. Часом потрібно кілька разів пройти через спроби та помилки, щоб упевнитись у доцільності та ефективності впровадження ігрових елементів, коли студент сприймає навчання як гру: проходить місії, отримує бали, займає своє місце у рейтингу, тішиться нагородами за виконання завдання та отримує нові знання! Поінти - це бали за виконання різних типів завдань. Лідерборд - рейтингова таблиця з результатами навчання студентів. Місії - медаль за виконання місій дій, яка спонукатиме вивчати більше та не пропускати вправи, навіть, якщо дуже хочеться. Квести доповненої реальності - це взаємодія віртуального світу з реальним. Наприклад, у нас є завдання знайти пам'ятник відомого Януша Корчака, студент знаходить скульптуру, сканує її і бачить на екрані анімованого педагога, який ділиться краплинками власного досвіду роботи з дітьми.

Розглянемо елементи гри, які роблять її привабливою для здобувачів освіти: таємниця (саме бажання її розкрити веде гравця з рівня на рівень і «підживлює» його азарт), ризик (коли адреналін зашкалює, з'являється бажання стати першим, це змушує показувати всі свої здібності), дія (гравці знають, що потрібно робити в їх улюбленій грі, щоб бути кращим за опонентів і в результаті стати переможцем), невизначеність (лише постійні виклики та нові завдання тримають в напрузі і приносять задоволення від процесу), складнощі (ніхто не гратиме у занадто просту чи занадто складну гру; ідеальним варіантом є той, де присутні певні складнощі, але приклавши зусилля, їх можна подолати), емоційна складова (радість, злість, страх, переживання роблять процес

цікавим, захоплюючим та незабутнім), видимість прогресу (саме це рухає вперед), чіткі правила, винагорода (цінність призу підвищує шанси дійти до фінішу). Застосування хоча б одного, а бажано декількох елементів, робить заняття більш жвавими та активними, пробуджує інтерес до занять педагогічних дисципліни. Яким же чином ці елементи можна застосувати на практиці?

Гейміфікація у завданнях для самостійного опрацювання. Задаємо креативні завдання з елементами гри – наприклад, зробити буклет з цікавими фактами або скласти кросворд, відповідями у якому будуть терміни з педагогіки, хмару слів. Можна запропонувати завдання в групах або виконувати самостійно. Головне – не потрібно ставити жорстких дедлайнів, тобто задавати «з сьогодні на завтра». Інакше через брак часу вони не зможуть проявити свою креативність. Ще один важливий момент – викладач повинен зробити завдання максимально актуальним. Для цього цікавимося тим, що вони люблять, – їх кумирами, соцмережами, додатками, якими вони користуються, і т.д.

Змагання в аудиторії якнайкраще підштовхують здобувачів освіти розвиватись і навчатись. Можна влаштовувати квести (як у закладі освіти, так і за її межами), вікторини, рольові ігри. Змагання повинно мати дві мети – засвоєння навчального матеріалу та активне залучення здобувачів освіти до процесу гри. Тому варто знайти золоту середину між наповненням змісту гри завданнями з навчального процесу та підтриманням інтересу з боку здобувачів освіти.

Гейміфікація в оцінюванні. Нам нікуди не подітись від бальної системи, але її можна зробити більш змагальною. Окрім звичайних оцінок можна ввести додаткову систему накопичувальних «жетонів». Нараховувати їх можна за певні види діяльності – вчасно здана робота, місяць без двійок, п'ять виконаних підряд творчих завдань за бажанням або ініціативою. У подальшому студент може обмінювати зароблені «жетони» на різноманітні переваги (можливість відповісти останнім, «автомат» на самостійній роботі, «допомога залу») або навпаки (отримав незадовільну оцінку, то усі бонуси згоряють до наступного місяця)[1, с.5].

Використовувати ігри на заняттях та позакласних заходах з метою підвищення інтересу студента до дисципліни. Дуже часто викладач має в запасі до десяти ігор, які можна використовувати на будь-яких етапах заняття.

Застосувати гейміфікацію можна не лише безпосередньо на занятті, а перенести цю гру на вивчення дисципліни впродовж усього навчального року. Використовуючи прийоми вітагенного навчання, а саме прийом творчого моделювання ідеальних освітніх об'єктів та прийом активізації життєвого досвіду. Вітагенне навчання - це навчання, засноване на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях [3, с.12]. Життєвий досвід - це інформація, що стала надбанням особистості, налагоджена в резервах довгострокової пам'яті, що знаходиться у стані постійної готовності до актуалізації в адекватних ситуаціях. Вона являє собою сплав думок, почуттів, учинків, прожитих людиною, які являють для неї самодостатню цінність.

Інтеграція сторонніх онлайн-ресурсів у процес навчання. Студентів може зацікавити виконання завдань на сторонніх ресурсах – наприклад, проходження тестів та перегляд відео. За це можна нараховувати додаткові бали (поінти) або ж зробити частиною завдання для самостійного опрацювання. Існує безліч ресурсів, які подобаються

здобувачам освіти та урізноманітнюють освітній процес: платформи онлайн-курсів, вебінарів, тренінгів, досить цікаві хаби.

Отже, незважаючи на те, що впровадження гейміфікації в освітній процес потребує часу та підготовки з боку викладача, результат може перевершити сподівання – здобувачі освіти з радістю йтимуть на заняття та більш старанно готуватись до них, навіть найскладніший матеріал засвоюватимуть набагато швидше та легше! Гра – це один із способів мотивації, все ж не універсальний засіб, не панацея. Гейміфікація без якісного освітнього контенту працювати не буде.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Комарницька О. Особливості застосування мобільних технологій у навчанні. У: Новітні інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: актуальні проблеми: матеріали Науково-методичної конференції, 30 листопада 2016, - Тернопіль: ТОКІППО. – 2016.- С. 3-8.
2. Вітюк В. В. Професійний розвиток педагогів в умовах інноваційного освітнього середовища післядипломної освіти регіону [Текст] / В. В. Вітюк // Пед. пошук. - 2016. - № 1 (89). - С. 3-6.
3. Гаряча С. А. Педагогіка майбутнього / С. А. Гаряча // Пед. вісник. - 2011. - № 1. - С. 12-14.
4. Калініна Л. Управління Новою українською школою. Порівняльна характеристика концептуальних змін [Текст] / Л. Калініна // Директор школи. - 2017. - Січень. - С. 12-21.

Самсоненко Людмила Михайлівна,
учитель початкових класів (вища категорія), учитель-методист.

*Ніжинська гімназія № 2 Ніжинської міської ради
Чернігівської області
lmsamsonenko74@gmail.com*

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОКОМПЕТЕНТНОЇ, ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Вступ. / Introductions. Концепція загальної середньої освіти підкреслює, що освіта XXI століття – це освіта для людини. Її стержень – це зміна на особистісно орієнтовану модель. Перехід до особистісно орієнтованого навчання і виховання вимагає від учителя початкових класів першим зробити крок до практичної апробації оновленого змісту освіти, впровадження нових навчальних програм, підручників, реалізації нових педагогічних технологій, своєї педагогічної майстерності.

Багато хто вважає, що початкова школа, а тим більше дошкільні навчальні заклади, реалізують підготовку маленьких дітей до дорослого шкільного життя. Я з таким

трактуванням не погоджуюсь, оскільки дошкільня та період навчання в початкових класах – це життя дитини, і його треба будувати вміло, серйозно, враховуючи вік і можливості, а не сприймати як "підготовку до чогось". Ще на початку минулого століття провідні психологи дослідили важливість цього періоду в житті дитини. Софія Русова вважала, що дошкільне виховання має бути індивідуальним, пристосованим до природи дитини, національним, відповідати соціально-культурним вимогам часу, а також вільним, незалежним від тих або інших умовних вимог. Як бачимо, погляди С.Русової і сьогодні допомагають обрати правильний шлях дошкільної і початкової ланок освіти в нашій українській державі.

Взаємозв'язок, узгодженість, послідовна наступність цих етапів освіти – ось правильний шлях. Невипадково питання наступності дошкільня і школи – сучасна проблема, яка перебуває у полі зору науковців, теоретиків та вчителів-практиків.

Знання педагогом загальних психологічних нормативів для кожного віку дає змогу забезпечувати наступність в освітньому процесі.

Усі дошкільнята, переступаючи поріг школи, стають школярами, але вони не усвідомлюють, що учень – це уже не просто учень, а трудівник, який буде здобувати знання. І ось на вчителя початкових класів покладається велика відповідальність – навчити всіх. Всі діти, приходячи до першого класу, хочуть вчитися, але: одні – хочуть, але не можуть, а інші – хочуть, можуть, виконують усе дуже легко і швидко, а потім нудьгують, дивлячись, як учитель працює з менш успішними школярами. І тому вчителю необхідно створити в колективі рівноцінні умови для кожного, привести кожного учня до вогнища захоплення, спираючись на особистісно-зорієнтований підхід до навчання.

Професія першого вчителя унікальна, неповторна, життєдайна. Саме він відкриває для дитини „шкільну епоху”, адже дитина приходить до школи з великим бажанням добре вчитися. А початкова школа – це особлива ланка, яка створює підґрунтя для всієї загальної середньої школи, адже діти прийшли із дитячих садочків, де найпершою їх справою була гра. У молодшому шкільному віці поступово із надр ігрової діяльності визріває і формується навчальна діяльність як новоутворення цього віку. О.Я.Савченко зазначала, що він (молодший шкільний вік), як ніякий інший етап шкільної освіти, багатий своїми ресурсами, які потрібно вчасно виявити і розвинути. Адже кожна людина від народження наділена якимось талантом, але його потрібно побачити, впізнати. Мабуть, кожен з нас пам'ятає свій перший, інколи не зовсім вдалий, малюнок, вірш чи виступ на сцені. Дітям потрібно тільки трішки допомогти, підказати – дати можливість реалізувати свій творчий потенціал саме у початковій школі.

Ми віримо у талановитість кожної дитини, бережно ставимося до її думок і крок за кроком намагаємося сформувати творчу особистість, оскільки цьому сприяють надзвичайно природна допитливість, емоційність, висока пластичність психіки молодших школярів, їхня готовність сприймати і наслідувати, випробовувати себе.

Театральна діяльність є одним із надзвичайно дійових підґрунть для засвоєння нових знань та умінь, їх критичного усвідомлення.

Театр допомагає людині розкрити власний потенціал. Проблема творчого розвитку особистості була й залишається одним із найактуальніших питань. Саме гармонійно розвинена особистість є уособленням споконвічних прагнень людства досягти вищих ступенів досконалості та краси. З цих позицій театральне мистецтво розглядається як

ефективний засіб, що дозволяє формувати людину в інтелектуальній, духовній, фізичній сферах, реалізувати її творчий потенціал. Потрапляючи у світ, дитина повинна відшукати себе, заявити про себе, знайти своє місце. Щоб заявити про себе в повний голос, необхідно „зіграти” багато ролей. І в першу чергу роль Пізнайка, котрий прагне пізнати світ, навчитися в ньому жити, бути готовим вирішувати різноманітні завдання. Вчити, виховувати, розвивати дитину нелегко і відповідально, проте якщо робити це за допомогою театральної педагогіки, то цей процес перетвориться на радість. На очах відбувається справжнє диво: з невмілого, невпевненого в собі малюка виростає особистість, яка мислить, знає, вміє.

Отже, необхідністю здійснення подальших наукових робіт щодо формування життєвокомпетентної, творчої особистості зумовлено вибір теми мого дослідження *«Театральна педагогіка в Новій українській школі як засіб формування життєвокомпетентної, творчої особистості»*.

Мета роботи. / Aim. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування життєвоважливих компетентностей, організаційно-методичного забезпечення використання театально-ігрової діяльності молодших школярів в умовах Нової української школи, експериментальному вивченні та запровадженні системи роботи в освітньому процесі.

Завдання дослідження:

1. Здійснити дефінітивну характеристику поняттєвого апарату.
2. Проаналізувати провідні тенденції та передумови, що зумовлюють доцільність театралізації в сучасній школі.
3. Розкрити та систематизувати підходи щодо поняття організаційно-педагогічних умов формування життєвокомпетентної, творчої особистості з використанням театралізованих ігрових методів в Новій українській школі.
4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості сучасного театально-ігрового середовища в освітньому процесі початкової школи.
5. З'ясувати роль вчителя у формуванні життєвокомпетентної, творчої особистості.
6. Обґрунтувати особливості використання в освітньому процесі театально-ігрової діяльності.

Матеріали та методи. / Materials and methods. *Теоретичні методи дослідження:* аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічної, мистецтвознавчої та методичної літератури теорії для обґрунтування змісту, структури, визначення критеріїв та показників всіх умов для формування життєвокомпетентної особистості засобами театру.

Емпіричні методи дослідження: педагогічний експеримент для оцінки ефективності застосування театралізованих методів і прийомів для формування життєвокомпетентних особистостей в Новій українській школі, що включає бесіду, спостереження, анкетування, інтерв'ю.

Результати та обговорення. / Results and discussion. Державний стандарт початкової освіти містить перелік основних галузей, які здійснюються через змістові лінії у типових освітніх програмах Нової української школи О. Савченко та Р. Шияна. Найбільший інтерес мого дослідження цікавлять мовно-літературна освітня галузь і мистецька, які реалізуються через інтегрований курс навчальних предметів. Змістова

лінія «Театралізуємо» здійснюється через сценічну творчість молодших школярів . Діти вчать імпровізувати, удосконалюють навички володіння рідної мови, усвідомлюють розуміння комунікативних стратегій і, звичайно ж, розвивають свою творчість і талант.

О. Запорожець висловлює думку, що «театралізована гра навчає дитину перейматися думками, почуттями інших людей, виходячи за коло повсякденних вражень у світ людських прагнень і вчинків. Творчий характер театралізованої гри полягає в тому, що дитина наслідує те, що бачить, та передає своє відношення до побаченого. Входячи в образ, дитина жваво мислить, її почуття заглиблюються, вона щиро переживає події» [5, с.236]

Я. А. Коменський вважав, що здібності розвиваються за допомогою науки і мистецтва; що успіх у дитини буде тоді, коли у неї більше радості і дозвілля, щоб дитина була задоволеною від отриманих знань. Чеський педагог доводив, що школа має стати універсальною грою. Говорив, що школа – це місце для навчальних забав, де навчання і для вчителів і для учнів саме по собі приємне і привабливе. Це як гра чи забава. [1, с. 224]

Особливу увагу у своїх працях С. Соломаха звертає на використання театральних методик в освітньому процесі початкової школи. Вона переконана, що саме театральне мистецтво поєднує в собі навчання, гру і працю, сприяє відтворенню синтетичного виду діяльності. [8, с. 24]

Теоретичний аналіз проблеми формування життєвокомпетентної особистості засобами театралізованої діяльності визначається можливим за аналізу ряду ключових понять таких як «компетентність», «життєва компетентність», «мовно-літературна галузь», «мистецька галузь», «театралізована діяльність».

Ефективність освіти Нової української школи нині пов'язують із реалізацією компетентнісного підходу, результати якого визначені у Державному стандарті загальної початкової освіти, вимогах навчальних програм та контролю і оцінювання учнів. В Концепції «Нова українська школа» дано визначення компетентності. «Компетентність – це динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну або подальшу навчальну діяльність». Ключові компетентності відображають сукупність способів діяльності і з'єднують в єдине ціле соціальне і особистісне. Поняття «життєва компетентність» включає в себе розвиток особистості, його життя, вчить успішно діяти в різних життєвих ситуаціях і вирішувати різні життєві проблеми в соціумі. [4]

Особливість театралізації полягає в тому, що вона включає в себе ігрову діяльність. А це найбільшою мірою відповідає природі самої дитини. Дитина повинна «прожити» зміст освіти «тут і зараз». Таке навчання є практичним і ефективним. Воно вчить дітей реальній життєдіяльності. Дитина вчиться проявляти і виявляти себе, освоюється і затверджується як особистість через діяльнісний підхід того чи іншого предмета. Театралізована діяльність дозволяє дітям проявляти свою активність, розкривати емоції, розвивати пам'ять, поповнити словниковий запас і підвищити їх рухову діяльність. Тобто зробити особистість більш розвиненою духовно та інтелектуально. Але все це дає гарні результати тільки при систематичній роботі в освітньому процесі. Можна зробити висновок, що « театралізація» - це гра , через яку дитина пізнає світ і всебічно розвивається як особистість. Порівнюючи традиційні методи навчання і театралізовані, можна з впевненістю сказати, що якість знань при використанні театралізованих методів значно вища.

Діти здобувають інформацію, критично осмислюють її, доносять до співрозмовника (глядача) і в цю мить відчують свою значимість, відчують себе важливими та вагомими – це і є перші кроки подолання успіху. Але для того, щоб дитина почувала себе впевненою і значущою особистістю, її потрібно вчити бути нею. І в цьому кожному педагогу повинен підказувати власний педагогічний досвід, глибоке вивчення теоретичних засад сучасної педагогіки.

Підготовка до театралізованого спектаклю (або його елемента) приносить більше задоволення і користі не стільки глядачам, скільки тим, хто його готує і виконує. Адже кожен учень, будучи режисером, декоратором, костюмером, ляльководом, швачкою, оформлювачем-дизайнером, чи-то артистом, застосовує набуті знання з предметів шкільної програми та власні набуті вміння (усне та писемне мовлення, техніка читання, образотворчі знання, обчислювальні навички, хореографічні елементи, пам'ять, фантазія, уява, мислення). А в свою чергу за допомогою театралізованих елементів самі уроки стають більш ефективними і успішними. І яким тоді цікавим стає урок!

Принцип варіативності дає право вчителю на самостійність у виборі навчальної літератури, форм і методів роботи, апробації їх у навчально-виховному процесі. Велике бажання бути співтворцем успіху своїх вихованців змушує вчителя перебувати у постійному педагогічному пошуку реально ефективних форм організації навчально-виховного процесу.

Простежуючи динаміку, можна зробити висновок про те, що нестандартні форми навчання дають дуже високі результати. Наприклад, дітям важко вивчити правила і навчитися застосовувати їх на практиці, тому у своїй роботі я приділяю великого значення складанню опорних схем та таблиць, які допомагають учням успішно засвоїти навчальний матеріал.

Також у дітей з'являється інтерес, натхнення й емоційне сприйняття та засвоєння, коли до кожної теми або правила складається казка, використовуються мультфільми, йде інсценізація уривку уроку, проводяться улюблені телепередачі.

Висновки. / Conclusions. Працюючи над даною проблемою, я дійшла висновку, що для ефективного використання театралізованих ігрових методів на уроках потрібно вчити дітей основам театрального мистецтва. І тому я розробила авторську програму елективного курсу для початкової школи „Основи театрального мистецтва”, метою якого є: формування та удосконалення художньо-мовленнєвих виконавських навичок, умінь володіти пластикою, мімікою, жестами; розвиток здібностей до творчого перевтілення; набуття вміння виготовляти атрибути, декорації до різних видів театрів та театральних ігор. На кінець даного курсу учні вже самі творять, пробують свої сили у створенні власного театру. Вони стають більш впевненими, робота зосереджується на захопленні та вподобанні учнів, уроки стають більш цікавими і ефективними.

З досвіду роботи можу сказати, що у початкових класах важливу роль відіграють інтегровані уроки. Саме на них можна найкраще відпрацювати уміння і навички для здійснення театрально-творчої діяльності. При підготовці до постановки вистави не існує жодного предмета зі шкільної програми, який би не був задіяний, знання та вміння учнів постійно розвиваються та вдосконалюються. Уроки-подорожі, звіти, фестивалі, круглі столи, семінари дітям завжди до душі. Ми разом готуємо матеріал, костюми, реквізит, словом живемо у школі радості і вчимося бути життєвокомпетентними в реальному житті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамян В. Ц. Театральна педагогіка / В. Ц. Абрамян - К. : Лібра, 20166. - 224 с.
2. Анджейчак А. О. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. О. Анджейчак // Обдарована дитина. – 2014. – №5. – С. 8-11.
3. Будянський В.І. Шкільний театр [навч.посібник] / В.І. Будянський, Д.В. Будянський. – Суми: вид-во «Козацький вал», 2016. – 184с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти / 2018. Електронний ресурс. Доступ: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
5. Запорожець О.В. Психологія особистості та діяльності школяра / Олександр Володимирович Запорожець. – К.: Педагогіка, 2015. – 236 с.
6. Карпинська Н. С. Сприймання дітьми літературних творів. Виразне 86 читання вчителя. Гра-драматизація як засіб розвитку творчих здібностей дітей / Н. С. Карпинська // Хрестоматія / упоряд. А. М. Богуш. - Ч. 2. - К. : Вища школа, 2009. - С. 222 - 232.
7. Навчальні програми для 1-4 класів [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlyapochatkovoyi-shkoli>
8. Соломаха С. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до театральної діяльності в початкових класах / «Професійна підготовка». - К., 1995. - 24 с.
9. Сторожук Ю.В. Розвиток творчих здібностей учнів початкових класів засобами театрального мистецтва / Ю.В. Сторожук // Мистецтво та освіта. –2017. – №2.– С.5-9.
10. Яковлева О.Л. Розвиток творчого потенціалу особистості молодшого школяра / Олена Леонідівна Яковлева, К.: ACCA, 2015. – 291 с.

*Явдошук Анастасія Андріївна,
викладач кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»*

КОМУНІКАТИВНИЙ КОНТАКТ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Метою професійної діяльності педагога є створення умов для всебічного гармонійного розвитку особистості учня, його самореалізації, розкриття індивідуальності, творчого потенціалу. Педагог має усвідомлювати унікальність і неповторність учня як індивідуальності, зважати на складність і неоднозначність процесу його становлення, свою відповідальність як фахівця. У співпраці педагога й учнів

розвиваються їх ділові та міжособистісні стосунки, відбувається вплив педагога на особистісний, інтелектуальний і діяльний розвиток учня (учнів), його саморозвиток й самовдосконалення. Така діяльність передбачає здатність педагога оцінювати свою роль в успіхах дітей, їх моральному становленні, готовність захоплюватись досягненнями учня, успіхами колег, школи, віддачею батьків.

Для успішної реалізації комунікативного контакту учитель повинен встановлювати педагогічно-доцільні відносини з учнями; взаємодіяти на особистісному рівні при вирішенні педагогічних завдань; діагностувати комунікативні якості учнів, враховувати їх у процесі організації педагогічного спілкування; визначати морально-психологічний настрій учнівського колективу, привносити в нього відповідні зміни, створювати сприятливу атмосферу, необхідний настрій при проведенні навчальних і позаурочних заходів; формувати й підтримувати доброзичливі стосунки в колективі з повагою і тактом поводитися в будь-якій ситуації, вирішувати і попереджувати конфлікти; виразно і логічно говорити, точно висловлюючи свої думки, почуття, ставлення, використовуючи всі засоби емоційного впливу. вислуховувати, сприймати точку зору співбесідника встановлювати педагогічно доцільні стосунки з іншими учасниками педагогічного процесу. Знання структури педагогічної діяльності допомагає уникнути неправильних рішень і дій.

Важлива для педагога позитивна емоційна налаштованість, яка виявляється в умінні абстрагуватися від неприємних переживань, поганого настрою при спілкуванні з дітьми. Водночас не варто приховувати невдоволення, якщо поведінка учнів на те заслуговує, однак і в такій ситуації вчитель повинен володіти своїми емоціями. у стосунках з учнями необхідна тактовність, почуття міри. Неприпустимо вдаватися до крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності.

Теоретична і практична підготовка до педагогічної діяльності дає змогу вчителю набути такі професійні вміння:

- інтелектуальні вміння, які виявляються у здатності ефективно виконувати операції логічного мислення (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, виділення головного та ін.); утворюють інтелектуальну основу професійної праці, сприяють розвитку педагогічного мислення, формуванню глибоких знань;

- аналітичні вміння, через які виявляється узагальнене вміння педагогічно мислити: діагностувати педагогічні явища, аналізувати їх складові (умови, причини, мотиви, засоби, форми та ін.), знаходити способи оптимального вирішення педагогічних проблем;

- прогностичні вміння, що виявляються у прогнозуванні педагогічного процесу, побудові образу кінцевого результату діяльності, складанні плану дій для досягнення поставленої мети; розвитку особистості та її соціальних відношень;

- проєктивні вміння, що полягають у конкретизації педагогічного прогнозування в планах навчання і виховання, обґрунтуванні способів і етапів їх реалізації: підбір змісту педагогічного процесу, визначення основних видів діяльності тощо;

- рефлексивні вміння, котрі виявляються в уміннях вчителя аналізувати власну професійну діяльність: правильність постановки мети і завдань, адекватність змісту педагогічного процесу поставленим завданням, відповідність форм, методів, засобів навчання індивідуальним і віковим особливостям тих, хто навчається тощо;

- мобілізаційні вміння, що виявляються у розвитку інтересу, формуванні мотивації до навчального процесу, стимулюванні до саморозвитку й творчості, забезпеченні умов для ефективної самореалізації особистості тощо;
- інформаційні вміння, що передбачають отримання, систематизацію знань, їх адаптацію до педагогічного процесу, організацію їх чіткої та ефективної передачі;
- розвиваючі вміння, які спрямовують взаємодію з учнями задля створення умов для всебічного розвитку їх особистості (психічних процесів, властивостей);
- орієнтаційні вміння, спрямовані на формування ціннісних установок особистості, її світогляду; стимулювання стійкого інтересу до навчання, організацію діяльності з метою прояву і закріплення соціально значущих якостей; організацію спільної творчої діяльності з метою розвитку соціально значущих якостей учнів;
- комунікативні вміння, спрямовані на організацію педагогічного спілкування: встановлення психологічного контакту з учнями, їхніми батьками, колегами, обмін інформацією, вміння регулювати й управляти процесом, налагоджувати зворотний зв'язок, педагогічно доцільні відносини. Вагомим для педагога є наявність педагогічних здібностей.

До професійних якостей відносять:

- професійне мислення: аналітико-конструктивний склад, самостійність та критичність мислення, гнучкість, динамічність, продуктивність, творчість, відкритий тип пізнавального ставлення, ерудиція, установка на засвоєння системи знань, передового педагогічного досвіду і всіх надбань світової та національної культури;
- професійну спрямованість: соціальна активність, настанова на виконання замовлення суспільства щодо формування особистості дитини; ставлення до професії, що виявляється в системі мотивів, особистісних смислів і цілей, принципів, високий рівень професійної мотивації, адекватна самооцінка, адекватний рівень домагань, цілеспрямованість, гуманістична спрямованість, ідейна переконаність, позитивне ставлення до себе;
- експресивні якості: емоційно-вольова стабільність, стійкість до стресу, оптимізм, емоційна сприйнятливість, витримка, оптимістичність, самоконтроль;
- організаційні якості: відповідальність, працездатність, дисциплінованість, ініціативність, вміння організовувати себе, наполегливість;
- комунікативні якості: контактність, емпатійність (уміння співпереживати оточуючим, оцінювати різноманітні ситуації з їх позицій, здатність виявити своє розуміння), тактовність, рефлексивність (здатність людини уявити собі, як її сприймають інші), толерантність.

Позитивні якості педагога є основою його авторитету— визнання учнями його інтелектуальної, моральної сили й переваги, глибокої пошани до вчителя, віри в нього.

Якщо вчитель успішно реалізується у професійній діяльності, задоволений результатами праці, ефективно організує освітній процес, позитивно характеризується учнями, його індивідуальний стиль діяльності можна вважати оптимальним.

Педагогічні якості, індивідуальний стиль діяльності вчителя повинні динамічно розвиватися, постійно поповнюватись новим змістом, критично аналізуватись.

Отже, педагог повинен бути взірцем професіонала, носієм високих громадянських, професійних й особистісних якостей. їх збалансованість, гармонійність прояву підтверджена впевненістю у своїх знаннях, уважне й бережне ставлення до дітей, повага до їх почуттів є обов'язковою складовою професіоналізму педагога.

ДЖЕРЕЛА:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. — Полтава, 1994.
2. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія: Навч. посібник. - К., 1995.
3. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. - Тернопіль, 1996.
4. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. - Тернопіль, 1994.
5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічні комунікації : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : Академія, 2006. – 256 с.
6. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : наук.- метод. посіб. / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН. 1998. – 182 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

УДК 512.554.31

Bondarenko N.V.*Ph.D., Associate Professor**Kyiv National University of Construction and Architecture***CHARACTERISTIC SUBALGEBRAS OF THE WREATH PRODUCT OF ONE DIMENSIONAL LIE ALGEBRAS****Introduction**

Let p be a prime number and m be a fixed integer, $m > 2$. We consider the wreath product of m components of one-dimensional Lie algebras L_1 over the field F_p $L_1 \wr L_1 \wr \dots \wr L_1$ defined in [1]. In a more general case, the wreath product of n -dimensional Lie algebras is defined in [2]. The Lie algebra $L_1 \wr L_1 \wr \dots \wr L_1$ is isomorphic to the Lie algebra L_m associated with the lower central series of the Sylow p -subgroup P_m of the symmetric group S_{p^m} . The elements of the Lie algebra $L_1 \wr L_1 \wr \dots \wr L_1$ have special tableau representation similar to the tableau representation of the group P_m constructed by L.A. Kaluzhnin [3]. The tableau technic was used to study the structure of the Lie algebra L_m and its finitary analog [3], [4], [5]. The study of Lie algebras associated with groups happens to be effective for the solution of different group-theoretical problems (see [7]): in the study of group identities, growth of groups, the coclass theory for pro- p groups, the theory of fixed points of automorphisms etc.

Characteristic subalgebras in L_m

Let L be a Lie algebra over the field F_p . The set of all maps $f: L_1 \rightarrow L$ is isomorphic to the set of all polynomials $L[x]/\langle x^p \rangle$ over L of degree at most $p-1$, i.e. $Fun(L_1, L) \simeq L[x]/\langle x^p \rangle$. The structure of the Lie algebra $L[x]/\langle x^p \rangle$ defines the structure of the Lie algebra $Fun(L_1, L)$. Lie algebra $Fun(L_1, L)$ is L_1 -module. For every $\alpha \in L_1$ the map $D_\alpha: Fun(L_1, L) \rightarrow Fun(L_1, L)$ which is defined by the rule $D_\alpha(f) = \alpha f'$ is the differentiation.

The semidirect product of the Lie algebra L_1 with Lie algebra $Fun(L_1, L)$, which corresponds to the homomorphism $\varphi: L_1 \rightarrow D(Fun(L_1, L))$ is called the wreath product of a Lie algebra L with the Lie algebra L_1 and denote by $L \wr L_1$ (see [1]).

Thus, $L \wr L_1 := L_1 \ltimes_\varphi Fun(L_1, L) = \{[a, f] \mid a \in L_1, f \in Fun(L_1, L)\}$ with Lie bracket

$$([a_1, f_1], [a_2, f_2]) = [0, a_1 \frac{\partial f_2}{\partial x} - a_2 \frac{\partial f_1}{\partial x} + (f_1, f_2)].$$

This definition allows us to consider the wreath product $L \wr L_1 \wr \dots \wr L_1$ for an arbitrary Lie algebra L . The elements of the Lie algebra $L \wr L_1 \wr \dots \wr L_1$ can be identified with the tableaux of the form:

$$u = [c_1, c_2(x_1), c_3(x_1, x_2), \dots, c_m(x_1, \dots, x_{m-1})],$$

where $c_1 \in F_p$, $c_i(\bar{x}_{i-1}) \in F_p^0[x_1, \dots, x_{i-1}]$ for $i=2, 3, \dots, m$ are reduced polynomials of degree $\leq p-1$ with respect to the ideal I_i generated by polynomials $x_1^p, x_2^p, \dots, x_{i-1}^p$.

The height of a reduced monomial $v = \alpha x_1^{k_1} x_2^{k_2} \dots x_s^{k_s}$, $0 \leq k_i \leq p-1$, is the number $h(v) = 1 + k_1 + k_2 p + \dots + k_s p^{s-1}$, and the height $h(f)$ of any reduced polynomial $f(x_1, \dots, x_s)$ is the maximal height of its terms. The height of the zero polynomial is zero. The parallelotopic subalgebra of the Lie algebra L_m of characteristic $h = \langle h_1, \dots, h_m \rangle$ is defined as the subalgebra of all tableaux with characteristic less or

equal than h . The characteristic subalgebra A of L_m is a subalgebra which is invariant under the action of every automorphism of L_m , i.e. $\varphi(A) \subset A$ for all $\varphi \in \text{Aut}(L_m)$.

Fix a tuple $W = (w_1, \dots, w_m) \in \mathbf{F}_p^m$ with m non-zero elements of the field $\mathbf{F}_p$. Define the transformation W of the Lie algebra L_m by the rule: the tableau $u \in L_m$ with coordinates $u_i(x_1, \dots, x_{i-1})$, $i = 1, \dots, m$ is mapped to the tableau with coordinates $w_i \cdot u_i(w_1^{-1}x_1, w_2^{-1}x_2, \dots, w_{i-1}^{-1}x_{i-1})$. The set of all transformation W we denote by W_m .

The proof of the main result is based on the following proposition and lemmas.

Proposition 1. The set W_m is a subgroup of the group $\text{Aut}(L_m)$.

Лема 1. Parallelotopic ideals A_s of depth s and with characteristic $\langle 0, \dots, 0, p^s, p^{s+1}, \dots, p^{m-1} \rangle$ are characteristic subalgebras of L_m .

Лема 2. Parallelotopic ideals $B_{h,s}$ with characteristic $\langle 0, \dots, 0, h, p^{s+1}, \dots, p^{m-1} \rangle$ where $0 < h < p^s$, are characteristic ideals of the Lie algebra L_m .

Лема 3. Parallelotopic ideals $C_{s,h}$ with characteristic $\langle 0, \dots, 0, p^s, p^{s+1} - p^s, \dots, p^{m-1} - p^s \rangle$ are characteristic ideals of the Lie algebra L_m .

The following theorem describes characteristic ideals of the Lie algebra L_m .

Теорема. A subalgebra of the Lie algebra L_m is characteristic if and only if it is a parallelotopic ideal.

REFERENCES

1. Sushchansky V.I., Natreba N.V. Wreath product of Lie algebras and Lie algebras associated with Sylow p-subgroups of finite symmetric groups, Algebra and Discrete Mathematics – 2005. – V. – p. 122-132.
2. Bondarenko N.V. Lie algebras associated with wreath products of elementary abelian groups, Matematychni Studii. — 2006. — Vol. 26. — P. 3–16.
3. Sushchansky V.I., Sikora V.S. Operations on the permutation groups. Chernivci, "Ruta", 2003.
4. Sushchansky V.I., Natreba N.V. Lie algebras associated with Sylow p-subgroups of finite symmetric groups, Matematychni Studii. — 2005. — Vol. 24. — P. 127–138.
5. Bondarenko N.V., Gupta C.K., Sushchansky V.I. Lie algebra associated the group of finitary automorphisms of p-adic tree, Journal of Algebra. — 2010. — Vol. 324. — P. 2198-2218.

6. Bondarenko N.V. Characteristic subalgebras of the Lie algebra associated with the Sylow p -subgroup of symmetric group, Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Series: Physics&Mathematics – 2012. Vol. 4. – P. 7-12.

7. Shalev A. Lie methods in the theory of pro- p groups, In New horizons in pro- p groups, Prog. Math. – 2000. – Vol. 187. – P. 1-54.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

*Донік Світлана Олександрівна,
вчитель української мови та літератури
Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 113
Харківської міської ради Харківської області*

«ДОСЛІДЖЕННЯ ДАВНЬОЇ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ОСНОВІ УНІВЕРСАЛІВ ГЕТЬМАНА ЮРІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО - ШЛЯХ ДО ДЕТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ»

Вивчення пам'яток, що з'явилися в українській літературній мові в різні періоди її розвитку, є важливою частиною вивчення історії української літературної мови. Розглядаючи засоби, які викорис-товувалися при написанні пам'яток, слід досліджувати насамперед найтиповіші стилі та жанри. Одним із таких стилів був офіційно-діловий, а одним із найхарактерніших жанрів – універсал.

Гетьманські універсали – це маніфести або законодавчі акти в Речі Посполитій та Україні XVI-XVIII ст., які видавали гетьмани Корони Польської, Війська Запорозького тощо.

Цей жанр уже є об'єктом наукового вивчення.

Однак, незважаючи на певні досягнення українського історичного мовознавства у вивченні універсалів, багато з них ще й досі залишаються поза увагою науковців. Тож, на сьогодні **актуальними** залишаються наукові праці, присвячені стилістичним особливостям документів полкових канцелярій та гетьманських універсалів.

Тому **метою** нашої роботи є спроба дослідити композицію, формуляр і синтаксичні особливості універсалів гетьмана Юрія Хмельницького.

У зв'язку з цим перед нами постали такі **завдання**:

- 1) дослідити особливості давньої ділової української мови;
- 2) описати композицію і формуляр універсалів Юрія Хмельницького;
- 3) з'ясувати, які типові формули для універсалів гетьмана, а які – ні;
- 4) простежити походження цих формул;
- 5) визначити основні синтаксичні риси документів;
- 6) з'ясувати їх синтаксичну роль.

Об'єктом дослідження стали універсали Юрія Хмельницького.

Предмет нашого вивчення – композиція, формуляр і синтаксичні характеристики документів як основні жанро- і стилетворчі засоби.

Джерелом послужили 53 універсали.

Традиційно, досліджуючи композицію універсалів, користуються терміном **формуляр**, що означає “схема побудови документа”. У формулярі виділяється 13 частин, їх можете бачити на екрані.

Юрій Хмельницький був наймолодшим гетьманом в історії козацтва. Народився 1641 року в родині гетьмана Богдана Хмельницького й Ганни Сомко. Здобув гарну освіту і став гетьманом після смерті свого батька. Отже, у своєму розпорядженні він мав гетьманську канцелярію, яка сформувалася за часів Богдана Хмельницького. Простежмо, які ж частини й формули виокремлюються в документах давньої ділової української мови, зокрема в універсалах Юрія Хмельницького.

Наш аналіз свідчить, що в цих пам'ятках виокремлюються такі частини: *intitulatio*, *promulgatio*, *inscriptio*, *narratio*, *dispositio*, *sanctio*, *datum*, *subscriptio*. З них обов'язковими є *intitulatio*, *inscriptio*, *dispositio*, *datum*, *subscription*, а факультативними *promulgatio*, *salutatio*, *sanctio*. Узагалі відсутні такі частини: *invocatio*, *arenga*, *corroboratio*, *ap(p)recatio*.

Інтитулато наявна в кожному документі, окрім універсалу № 5. Але оскільки без неї документ не міг видаватися, то її відсутність можна пояснити тим, що під час копіювання писар пропустив цю частину.

Характерною та обов'язковою клаузулою була **inscriptio**, яка показувала, що документ адресований широкому загалові. Ця частина характеризується широкою лексичною розмаїтістю, це свідчить про те, що не було єдиного зразка, за яким би писався документ.

Salutatio є факультативною частиною універсалів, це привітання. Ця частина присутня лише в трьох документах: № 43, 45, 53.

Промульгативно-інскриптивна частина є типовим компонентом гетьманських універсалів.

Narratio – виклад подій, які спричинили видання документа. Наративна частина є обов'язковою в універсалах. Вона присутня в усіх досліджуваних нами документах, крім № 43.

Dispositio – основна частина універсалу, що являє собою постанову, розпорядження, присутня в усіх досліджуваних нами документах.

Sanctio – це заборона порушувати постанову. В аналізованих універсалах *sanctio* трапляється нечасто. Вона відсутня в 13 документах.

Datum – місце, час видачі документа. Це одна з основних клаузул універсалів, які свідчили про їхню автентичність. Вона наявна в усіх аналізованих документах, крім універсалу № 14

Subscriptio – підпис. Ця частина є обов'язковою, тому вона наявна в усіх універсалах, крім № 45.

Дослідивши ділову документацію гетьмана Юрія Хмельницького, можемо впевнено сказати, що офіційно-діловий стиль є одним із найдавніших функціональних різновидів літературної мови. Він почав формуватися ще за часів Київської Русі. Це була юридично-ділова писемність, покликана закріпити правові відносини в тогочасному суспільстві, врегулювати торговельні й політичні зв'язки з іншими державами тощо. Мова пам'яток ділової писемності характеризується активним вживанням юридичних термінів, канцелярсько-адміністративних формул, своєрідної фразеології і побутової лексики.

Вона не послуговується образними засобами, їй притаманна стандартизованість, яка виявляється у відносно сталій будові текстів.

Отже, для вивчення історії ділової української мови важливе значення мають писемні пам'ятки з різних територій України, пов'язані з повсякденною діяльністю людей, суспільним та політичним життям народу. Вони найбільшою мірою відображають мовні явища певного періоду.

Топчий Л.М.,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови та літератури

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОЛЬОРУ ЯК ФЕНОМЕНУ В МОВОЗНАВСТВІ

Навколишній світ людина сприймає в кольоровому наповненні, пов'язуючи з ним суб'єктивні судження про предмети дійсності, наділяючи їх колірними ознаками. Кольоропозначення як знак когнітивно-культурологічної інформації у всіх мовних системах універсальний, через який пізнаються та описуються явища суб'єктивного й об'єктивного світу.

До проблем колірного сприйняття постійно приверталася увага.

Багатовимірний характер відносин кольоропозначень як елементів лексичної системи мови експлікується в тому, що вони являють собою особливі мікросистеми, які мають значення як для аналізу внутрішньосистемних відносин у лексичній системі мови, так і для досліджень культурно-історичного характеру, для вивчення мовної картини світу.

Кольорове бачення світу певною етнічною системою складається на основі властивих їй цінностей, традицій, звичаїв і певних історичних подій. Відповідно, в будь-якій культурі концепт кольору матиме особливу систему смислів і тлумачень.

На колір як культурну константу нашаровуються національно-культурні цінності. Цей феномен виступає однією з основних категорій культури, що фіксує унікальну інформацію про своєрідність історичного шляху народу, про взаємодію різних етнічних традицій, про особливості художнього бачення світу. Такі фактори не лише обумовлюють функціонування і розвиток системи кольоропозначень у різних мовах, але й є компонентами їх змістовної структури.

Через семантику та символіку кольорів, які у різних культурах репрезентуються неоднаково, експлікуються національно-культурні риси мовних моделей світу і етнічних культур. Декодування їхньої символіки залежить від етнопсихологічних особливостей певної національної спільноти, від її соціальних стереотипів, які й обумовлюють той факт, що в кожній мовній системі по-різному віддзеркалюється світоглядна інформативність одного й того ж кольору та його відтінків.

Колір як універсальна категорія бере участь у складних процесах мовної концептуалізації світу і наділяється національно-культурними цінностями, входить у мовну картину світу людини, реалізуючись у вербальних засобах.

У кожній мовній системі концептуалізація кольору проявляється як у загальному уявленні про колір, так і у культурно-специфічному. За кожним колорономеном, який акумулює культурний потенціал народу, його ментальність, закріплені національні специфічні риси.

Відповідно, палітра кольорів у кожному мовному середовищі має свою національно-культурну специфіку і різну концептуалізацію.

Згідно з даними фізики, існує сім основних кольорів спектру: *червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий*. Але на позначення відтінків, їх ступенів яскравості та інтенсивності для цих складових спектру сучасна українська мова репрезентує численну кількість колорономінацій.

Науковцями подається й інший розподіл кольорів із різним кількісним складом та домінантами спектру та слушно наголошується, що меж у виділенні кольору, мінливого за своєю природою, існувати не може. Проте виокремлюється «периферійна» група, до складу якої вводять складні найменування (*червоно-рожевий*), колорономени іншомовного походження (*індіго, бордо*), номінації відтінків основного тону із вказівкою на інтенсивність, міру вияву колірної якості (*біленький*), кольори, що входять до складу фразем-частин фразеології [2, с. 193].

На думку психологів, природні кольори впливають на людину мимовільно, і це діяння знаходить відбиття в глибинах нашої як фізіологічної, так і психологічної конституції. Колір, якому людиною надається перевага серед інших, може багато розповісти про характер й емоційний її склад. Так, на думку М. Люшера, першорядне значення мають чотири основні кольори - *зелений, синій, червоний і жовтий*. Вони, як вважає вчений-психолог, являють собою головні психологічні потреби людини, є «психологічно первинними» і репрезентують фундаментальні потреби у задоволенні, прихильності, у самоствердженні, у прагненні діяти, бути успішним.

До додаткових кольорів відносять *коричневий, чорний, фіолетовий і сірий*.

Чорний і сірий деякі дослідники взагалі не відносять до колорономенів, оскільки *чорний* є запереченням кольору взагалі, а *сірий*, за своєю природою, є нейтральним і безбарвним. Відповідно, як підкреслюють науковці, вони «ахроматичні», безбарвні і не можуть кваліфікуватися як колір [5].

Семантико-символічні особливості шкали колоративів привертала увагу не лише лінгвістів. Колір як феномен стає предметом різновекторних інтересів науковців і, відповідно, об'єктом вивчення багатьох наук, як-от: філософія, культурологія, фізика, естетика, геральдика, етнологія, фізіологія, мистецтвознавство, біологія, медицина, а також суміжних з ними дисциплін – психосемантики й етнолінгвістики.

Колірна лексика - об'єкт наукових студій у галузі психології, порівняльного мовознавства, психолінгвістики.

Дослідники в області етнографії, психології, культурології, політології підкреслюють різний ступінь соціальної значущості кольорів у житті людини.

Напрямами сучасних досліджень колірної лексики стали: лексико-семантична характеристика кольору; вивчення назв на позначення кольору в сучасних мовах на різних етапах розвитку; аналіз барволексем у культурологічному аспекті; характеристика кольору з позицій психології; дослідження етнолінгвістичних основ кольору, образної

семантики та символіки колірних назв; вивчення як колірних концептів, так і барвозвукових асоціацій; з'ясування історичної послідовності утворення сучасної системи українських назв кольорів тощо.

На базі досліджень колоронімів у сучасному мовознавстві як самостійна наукова парадигма виникає «Лінгвістика кольору», дисципліна із власною методологічною і теоретичною базою.

У лінгвістичних дослідженнях, у яких усі кольоропозначення поділяються на основні, базові, та на периферійні кольори з їх відтінками, вивчення кольору має різноаспектний характер, як-от: досліджується специфіка колірних лексем як особливої лексико-семантичної групи, відносини між словами-колоронімами, їх символічна семантика; проводиться порівняльно-історичний аналіз колірних систем різних етносів; розглядається стилістичне функціонування кольороназв; поглиблюється інтерес до психолінгвістичного аспекту у дослідженні шкали кольорів; опрацьовуються структурно-семантичні зв'язки колоронімів як елементів системи мови; аналізуються структурно-семантичні типи колоративів; проводяться їх дослідження у перекладознавчому аспекті тощо.

Досліджуючи семантичне поле колоративів як окремої групи словника мови, лінгвісти виділяють наступні її характеристичні особливості: 1) історична стійкість, 2) різноманітність словотвірної структури лексем, 3) містка семантична структура, зумовлена, з одного боку, багатством хроматичної гами об'єктивної дійсності, а з другого, – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється в його експресивній, асоціативній та символічній значущості [3, с.14].

Сучасні дослідження у визначенні сутності лексико-семантичного поля кольоропозначень затверджують той факт, що у носіїв різних мовних культур виявлено розходження в реакціях на колір і відсутність конкретного відтінку, доведено тісний взаємозв'язок колірного символізму з психічним і психологічним компонентом, який найяскравіше відображає стан, настрої, почуття мовців.

У психолінгвістичному аспекті досліджуються такі питання, як-от: як структурується світ мови, сформований колоративами; як і яким чином феномен кольору віддзеркалюється в мові; яким чином це відбивається на рівні різних психічних процесів, пов'язаних із упізнаванням кольору, запам'ятовуванням слів, асоціюванням та ін.

Провідною постає думка, що категорія кольору має універсальні риси, властиві мові як продукту психічної діяльності, і що мови виявляють різну ступінь наближення до цієї універсальної категорії. Найближчі до неї - мови європейського лінгвокультурного ареалу.

Становлення колірної гами як мовноестетичної категорії повсюдно протікало нерозривно з основними течіями у письмовій та художній культурі. Палітра кольорів, її змістова наповненість, символічне значення завжди була інструментом впливу на соціум. Певні кольоназви з їх відтінками у кожному етносі створюють свій символічний пантеон.

В аспекті взаємозв'язку мови і культури значний інтерес викликає лінгвокультурологічний підхід до вивчення сприйняття кольору в певних етнічних системах, його значень і символіки, способів кольоропозначень у мові. Наприклад, колір "*базарного вогню*" (вогненно-червоний, знак кольору пожежі на добродійному базарі у

Парижі); колір " *сольферино*", яскраво-червоний, назва якого походить від назви битви при м. Сольферино під час австро-італо-французької війни [4].

Таким чином, прикметники-кольороназви представляють собою лінгвокультурологічні феномени, які мають безліч смислів у результаті розширення асоціативного світу людини і збільшення сфери контекстуальних зв'язків.

У суспільстві впродовж століть формувалася і вироблялася своя система кольорів, значення і символіка яких передавалися з покоління в покоління і закріплювалися в мовній системі кожного етносу.

Оскільки лексика із семою «колір» здатна наочно відображати спосіб життя, історію, звичаї певного народу, предметом сучасної лінгвокультурології є вивчення культурної семантики мовних знаків, які формуються при взаємодії двох різних кодів - мови і культури.

Лексико-семантична група колірних лексем здатна виконувати функцію мови культури, відображати культурно-національну ментальність носіїв мови, культурно-ціннісні орієнтири, а також віддзеркалювати їх зміни в певні історичні епохи [1].

Так, за спостереженнями дослідників над мовою сучасних ЗМІ, встановлено, що у деяких прикметників із семою колір з'явилися нові конотації, які протилежні усталеним, закріпленим у національній традиції. Наприклад, у газетному дискурсі на колорему *червоний* може нашаровуватися сема «небезпечний», «поганий», і вживається така колорема вже для відображення явищ злочинності, порушень.

Прикметник *чорний* здатний експлікувати значення «офіційний», «таємничий». Названі колорономени співвідносні з такими сучасними сферами життя, як «торгівля», «фінанси», «бізнес», «політика», «економіка».

Кольоропозначення як одиниці мови несуть у собі культурну інформацію. Вони ще з прадавніх часів, виступаючи невід'ємною частиною міфологічних і релігійних вірувань, відбиваючи у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури кожного етносу, передають з покоління в покоління естетичне сприйняття кольору людиною, символічну колористику, стереотипи, еталони.

Колірна картина світу є складовою культурної і концептуальної картини світу. Лінгвокольорова картина світу, яка знаходить відбиття у мовних формах, органічно входить в лексичну систему мовної картини світу.

Дослідження особливостей функціонування колорономенив у різних мовах дозволяє виявити як універсальність семіотичних і семантичних мовних процесів, так і їх унікальність, пов'язану з ментальністю різних народів, уможливує поглиблення і доповнення інформації про мовну специфіку кольоропозначень, про їх кумулятивні функції як елементи культурного коду, його ролі в моделях інтерпретації світу в різних мовах.

Отже, колорономени як структурний компонент лексичної системи мовної картини світу являють собою дійовий засіб формування змісту картини світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Веклич Ю.І. Порівняльна семантика лексем позначення білого та чорного кольорів у культурах країн світу. Вісник психології і педагогіки. К., 2014. Випуск 16. Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua/>

2. Іншаков А.Є. Теоретичні засади дослідження колірної лексики в мовознавстві / А.Іншаков // Структура і семантика мовних одиниць. Філологічні студії. Кривий Ріг: КПУ, 2013. Вип. 9. С.188 – 195.

3. Семашко Т.Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. К., 2009. Вип.17. С. 14-21.

4. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / Уклад Л.О.Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.

5. Швець Т.А., Швець О.В. Семантика ахроматичних кольоропозначень у художньому тексті (на матеріалі казок братів Грімм). *Психолінгвістика*: зб. наук.пр. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г.Сковороди». Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М., 2013. Вип.13. С.154-162.

Топчий О.Ю.,
викладач кафедри германських мов та МНІМ
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна

КОЛІРНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ ДІЙСНОСТІ

Складовою лінгвокультурології виступає концепція мовної особистості, загальна орієнтація якої полягає в акцентуванні ролі мови в соціумі, на основі чого можливе виділення групових та індивідуальних варіацій мовної особистості: носії соціолектів, діалектів, ідіолектів, а також окремі суб'єкти – історичні постаті, письменники, актори та ін. [5, с.100-101].

При дослідженні художнього дискурсу мовної особистості конотація кольороназв дозволяє розкрити глибинний зміст творів, сформувати концептуальну картину світу митця. Шкала колоративів на позначення предметів, понять, засвідчуючи свою амбівалентну природу та метафоричність, полікольористична і різноманітна у палітрі своїх відтінків. Кольороназви як стилістичні маркери розкривають внутрішній світ героїв, репрезентують багату гаму емоційних переживань, номінації позитивних і негативних картин життя. З цього приводу Л.Мацько слушно зауважує: «Якщо врахувати, що під впливом асоціації відбуваються розширення, заміщення, переноси значень, то доводиться визнати, що парадигми кольористичних словосполучень також є змінними, і на реальну парадигму, що відображає кольорові ознаки реального світу нашаровується переносна, образна» [3, с. 344].

Загальновідомим є факт, що індивідуальність поета формується під впливом суспільно-політичних та культурно-історичних чинників, мовних традицій, відповідно і символіка його кольорової гами у художньому дискурсі має свої особливості.

Важливу роль у пізнанні концепції художньої моделі, створеної письменником, відіграє

символічна колористика, в осмисленні специфіки якої вагоме місце має теорія символів О.Потебні [4]. Вчений теоретично обґрунтував положення про багатозначність символів, виокремив три головних відношення символу до визначеного, розкрив символіку світил і кольорів. У кожного митця слова своя індивідуальна палітра барв, визначення якої несе і конкретний, і символічний характер. Відповідно природним є те, що усі кольоративи можуть набувати нової семантики, подекуди протилежної до традиційної.

У сучасній українській мові кольоронайменування - це кількісно і якісно різноманітне лексико-семантичне поле, кольороназви якого характеризуються неоднаковим семантичним наповненням (колір може виражатися експліцитно чи імпліцитно), різною словотворчою структурою та граматичним оформленням. Його домінантними одиницями, як вважає Г.Губарева, є номінації *червоний, жовтий, синій, зелений, білий, чорний, сірий* тощо, які відображають базові кольорні уявлення людини й належать до констант духовної та матеріальної культури [1, с. 4].

А.П.Критенко, аналізуючи словниковий склад мови, зазначає, що кольоративи входять до активного пласту українського словника, зокрема такі з них, як *білий, блідий, вороний, гнідий, жовтий, зелений, половий, рижий, рудий, рум'яний, русий, сивий, сизий, синій, сірий, червоний, чорний* [2, с. 102].

Згідно з даними фізики, існує сім основних кольорів спектру: *червоний, оранжевий, жовтий, зелений, голубий, синій, фіолетовий*. Але на позначення відтінків, ступенів яскравості та інтенсивності названих кольорів українська мова репрезентує численну кількість слів. Принаймні словники її (11-томний і 20-томний) фіксують понад три сотні лексичних одиниць названої тематичної групи. Отже, на відміну від фізичного спектру, існує система кольорів, упорядкована мовними засобами.

Відповідно до матеріалу Частотного словника української мови, слова з семантикою кольору (до таких відносно прикметники) можна поділити на три підсистеми:

- 1) прикметники *білий, чорний, сірий, синій, зелений, жовтий, червоний* - найбільш часто використовувані в розмовному та художньому стилях;
- 2) прикметники *блакитний, рудий, сивий* (як синоніми до *голубий, червоний, сірий*) та прикметник *рожевий* – поширені в мові поезії та прози;
- 3) прикметники *сизий, золотий, коричневий, голубий, фіолетовий, багровий, пурпурний, рижий, ліловий, вороний, гнідий, буяковий* – малопоширені в художньому стилі і особливо рідковживані в розмовному.

Досліджуючи кольористичні прикметники, подані у матеріалах Етимологічного і Тлумачного словників, можна стверджувати, що в мові існує добре налагоджений протягом століть механізм деривації таких прикметників: одні з них успадковані ще з давньоруської мови (*багрянний, червоний, зелений, синій*); другі є запозиченнями з інших мов (*оранжевий, фіолетовий, електрик, індиго, хакі*); треті утворюються на матеріалі української мови за певною значеннєвою схемою шляхом порівняння, тобто за подібністю до кольору квітки (*мигдалевий, маковий*), плоду рослини (*фісташковий, горіховий*), фарби (*карміновий*), предмета (*акваринний, бірюзовий*).

Описані вище схеми діють і сьогодні: асоціативно-співвідносний характер мають кольори *васильковий, мигдалевий, шафранний, буяковий, вишневий, гірчичний, калиновий, лимонний, малиновий, оливковий, пшеничний, салатний, солом'яний,*

зогулястий, тигровий та деякі інші. Нами *буряковий* колір асоціюється із забарвленням буряка (він темно-червоний із синюватим відтінком), *гірчичний, калиновий, лимонний, малиновий, оливковий, пшеничний, салатний, солом'яний, фісташковий* - із відповідним забарвленням плодів та листя рослин.

Існують кольори з непрозорою семантикою, як-от: *аквамариновий, смарагдовий, індиговий, карміновий* тощо. Лише з матеріалів Тлумачного та Етимологічного словників можна дізнатися, що *аквамариновий* – це *блакитнувато-зелений*, а *смарагдовий* – *яскраво-зелений* колір. А зі спеціальних довідників дістаємо інформацію про фарби, які дали назву відповідним кольорам: *ультрамариновий* – *яскраво-синій*, *індиговий* – *темно-синій*, *карміновий і шарлаховий* – *яскраво-червоні*. Походження наведених прикметників пояснюється їх семантичним зв'язком з тими природними матеріалами, які використовувалися для виготовлення фарб: з рослиною (*індиго*), з тваринами (*кармін, пурпур*). *Пурпур* одержували із залоз морського моллюска; *кармін, червоний* - із кошенілі (назва черви, комах кошенілі з тіла самиць яких добували червону фарбу).

Прикметник *багрянний*, який походить від старослов'янського БАГЪРЪ (багр), що означає «горіти, палати, полум'яніти» і який закріпив за собою значення «темно-червоний», має давньоруські корені. У сучасній мові зафіксовані наступні фонетичні варіанти похідного прикметника: *багровий* – *яскраво-червоний*, *багрянний* – *пурпуровий*. Названі прикметники є складовими семантичного поля *червоний*, назва якого, як підтверджує словники, також сягає корінням давньоруської мови.

Працюючи зі словниками, з'ясовуємо, що до назви основного спектрального кольору додаються назви відтінків, і таким чином створюється широке семантичне поле цього кольору:

- *червоний*: *багрянний, бордовий, буряковий, вишневий, вогненний, гранатовий, жаристий, калиновий, карміновий, кривавий, маковий, малиновий, пурпуровий, рубіновий, шарлаховий*;
- *жовтий*: *брунатний, гірчичний, золотий, кремовий, палевий, пергаментний, пшеничний, солом'яний, шафрановий, янтарний, лимонний*;
- *зелений*: *смарагдовий, ізумрудний, малахітовий, салатний, фісташковий, хакі*;
- *синій*: *васильковий, індиговий, кобальтовий, сапфіровий, ультрамариновий, а також тонально близькі до нього: голубий, бірюзовий, блакитний, електрик, лазурний*.
- *голубий*: *бірюзовий, блакитний, електрик, лазурний*.

На думку мовознавців, такі широкі семантичні поля мають лише найдавніші назви кольорів. Для тих, які виникли порівняно недавно, це не типово: кольори *оранжевий і фіолетовий* (назви з'явилися у XVII столітті) – це так звані самотні кольори, до яких не виникли відтінки, але самі вони тяжіють відповідно до семантичних полів «*жовтий*» і «*синій*».

Існують в українській мові слова, що називають кольори, які є наслідком змішування кількох кольорів: *рожевий* – це *білий з червоним*, *голубий* – результат змішування *білого з синім, коричневий* – *чорного та жовтого*, *карий* – *чорного та жовтого*, але в іншій пропорції; *золотий, рижий, рудий, мідний* є поєднання *червоного з жовтим*.

До безбарвних, або нейтральних, кольорів спеціалісти зараховують хроматичні *білий і чорний*. На думку вчених, саме ці кольори були властиві первісним уявленням людини: спершу світ сприймався нею як *світло-темний*; згодом на межі *темного і світлого*

з'явився червоний колір, за ним – зелений і синій.

Із часом синонімами чорного кольору стали *агатовий, аспідний, смолистий, темний, а білого – алебастровий, блідий, прозорий, світлий*.

Погранична межа білого та чорного кольорів викликала сприйняття сірого кольору, тобто кольору диму (*димчастий*), землі (*землистий*), попелу (*попелястий*), свинцю (*свинцевий*), сталі (*сталевий*), сивини (*сивий*), назви яких засновані на асоціації.

Деякі прикметники-назви кольорів закріпили за собою здатність виступати означеннями до іменників-назв тварин (вони вказують на масть; їх семантика заснована здебільшого на схожості): віл – *сірий, мурий (сірий з темними плямами)*, кінь – *чорний, буланний (світло-рудий), вороний (чорний з синюватим полиском, тобто схожий на ворону), гнідий (темно-коричневий), карий (темно-жовтий), мишастий (сірий, як шерсть миші)*.

Ступінь інтенсивності та сили індивідуальної образності певного кольору може підсилюватися і специфічними префіксоїдами, як густо- (*густо-червоний, густо-зелений*), яскраво- (*яскраво-зелений, яскраво-червоний*), яро- (*яро-чорний*), отруйно- (*отруйно-жовтий*), сліпучо- (*сліпучо-білий*), ніжно- (*ніжно-зелений*).

Слід зазначити, що у сучасній українській мові в основі творення складного за семантикою кольору прикметника, для підсилення насиченості відтінків, їх чіткого окреслення, часто базується на співвіднесеності із предметом реальної дійсності: *буряк - буряково-червоний, мідь - мідно-червоний, малина, пурпур - пурпурово-малиновий, вугілля - вугільно-чорний, смола - смолисто-чорний, молоко - молочно-білий, сніг - сніжно-білий, цукор - цукрово-білий*.

Ще одним поширеним способом збагачення лексичного пласту колірної палітри є згортання в складний прикметник назви кольору та означуваного ним іменника: *рожевобокі (яблука), чорнобородий (чоловік), синьогрудий (птаха), кароокий хлопчина, сніжногорова бабуся, жовтохлібний напій, червоноголова полуниця, сталевоважке небо*.

Отже, якщо у навколишній дійсності виділяється сім основних кольорів спектру, то у мові фіксується досить великий діапазон номінацій із позначенням відтінків кольорів. Зазначимо, що певна їх кількість сприймається людиною як самостійні кольори, тобто фізична і власне лінгвістична точки зору щодо сприйняття кольору часто не збігаються.

ЛІТЕРАТУРА

1. Губарева Г. Семантика білого кольору в поетичній мові Ліни Костенко // Вісник Харківського університету. Серія Філологія: Традиції Харківської філологічної школи. До 100-річчя від дня народження М.Ф. Наконечного. - Харків, 2000. - №491. - С. 620–623.
2. Критенко А. П. Семантична структура назв кольорів в українській мові / А. П. Критенко // Мовознавство. - 1967. - № 4. - С. 97 – 112.
3. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник / [за заг. ред. Л.І. Мацько] — К.: Вища шк., 2003. — 462 с.
4. Потебня А.А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий / А. А. Потебня // Слово и миф. - М.- 1989. - 372 с.
5. Психолінгвістика: учебник для вузов / под ред. Т. Н. Ушаковой. - М.: ПЕР СЭ, 2006. - 416 с.

ХІМІЧНІ НАУКИ

Гуржій О.Б.,

к.т.н., заступник завідувача відділу дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, сильнодіючих та отруйних лікарських засобів – завідувач сектору дослідження наркотичних засобів лабораторії досліджень матеріалів, речовин і виробів.

*Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ЗАСТОСУВАННЯ ГАЗОВОЇ ХРОМАТОГРАФІЇ В ЕКСПЕРТНІЙ ПРАКТИЦІ

Під час проведення судових експертиз матеріалів, речовин та виробів використовується широкий спектр фізико-хімічних методів аналізу: якісно-хімічні реакції, площина хроматографія в тонкому шарі сорбента, газова хроматографія, високоефективна рідинна хроматографія, інфрачервона спектроскопія.

В експертній практиці газова хроматографія успішно використовується для визначення виду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, сильнодіючих, отруйних та лікарських засобів, визначення їх кількісного вмісту, встановлення відповідності ГОСТу спиртовмісної продукції, встановлення виду та марки нафтопродуктів, виявлення продуктів пострілу та вибуху, навіть у слідових кількостях, дослідження з метою встановлення групової, родової належності наданих об'єктів та інше [1, 2].

Газова хроматографія – це один із існуючих видів хроматографії. Газо-хроматографічний аналіз полягає в поділі летких термостабільних речовин та сумішей речовин на компоненти. При цьому рухома фаза – це газ-носіє, що протікає через нерухома фаза, яка є твердим сорбентом, на який нанесена нелетюча рідина. Зазвичай, у якості рухомої фази використовують водень, азот, гелій, аргон, вуглекислий газ, та й інші гази, що не реагують з нерухома фазаю і речовинами, що розділяються. Залежно від виду нерухомої фази розрізняють: газоадсорбційну – твердий сорбент, газорідинну – плівка рідини на поверхні твердого сорбенту хроматографію [3].

Сутність методу газової хроматографії полягає в тому, що аналізовані речовини в газоподібному стані проходять через колонку з нерухома рідкою фазаю, що нанесена на твердий носіє. У міру просування речовини колонкою вони перерозподіляються між фазами внаслідок багаторазового повторення процесів сорбції-десорбції і відбувається їх поділ за рахунок різниці в коефіцієнтах розподілу. Потім розділені речовини потоком

газу-носія елююються з хроматографічної колонки, реєструються детектором і фіксуються на хроматограмі у вигляді піків. Першою з колонки елююється речовина з нижчим коефіцієнтом розподілу, тобто речовина погано розчинна в рідкій фазі і летюча при температурі дослідження. Речовини з високим коефіцієнтом розподілу, які мають більшу розчинність та менш леткі, затримуються колонкою та їх розподіл відбувається повільніше. Вихідні з колонки речовини разом з газом-носієм надходять у детектор, який реагує на зміну будь-якої фізичної властивості газової суміші, що проходить через нього. Сигнал детектора перетворюється на електричний, який після посилення передається реєструючому приладу, наприклад потенціометру.

Газова хроматографія сьогодні широко використовується у експертно-хімічних лабораторіях, забезпечуючи високу ефективність та надзвичайну результативність процесу дослідження. Адже газова хроматографія має більш високу чутливість до поділу речовин у порівнянні з методом тонкошарової хроматографії. Але для проведення газо-хроматографічного аналізу необхідне особливе габаритне, дорогокоштує обладнання. У зв'язку з цим перспективним напрямом у розвитку методів газової хроматографії є розробка більш мобільного обладнання для проведення дослідження «в польових умовах», розширення прийомів газо-хроматографічного аналізу на область малолетких речовин (різні олії, мастила, мазут та інше), а також подальше підвищення чутливості методів газової хроматографії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Геваза Ю. І., Буряк В. Ю., Остапов М. В. Експертиза наркотичних, отруйних та вибухових речовин : підручник. Київ : КНТЕУ, 2011. 504 с.
2. Буряк В. О., Геваза Ю. І., Замошець О. П. Експертиза наркотичних речовин : навч. посіб. Київ : КНТЕУ, 2004. 264 с.
3. Мінаєва В. О. Хроматографічний аналіз : підручник. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2013. 284 с.